

Jabbeke
Extra • Info

Open Monumentendag 2009 - thema 'zorg'

KERKRESTAURATIES
TE SNELLESEM EN JABBEKE

1. ONTSTAANSGESCHIEDENIS

De kustvlakte was voor het jaar 1000 zeker doorkerfd met slikken en schorren. Het veilige gebied lag vooral ten zuiden van de Zandstraat (Ettelgemstraat – Varsenareweg – Oudenburgweg – Zandstraat). De bekering in de kuststreek schijnt vooral in de eerste helft van de achtste eeuw een groot succes gekend te hebben. De bestaande economische organisatie werd aan het nieuwe geloof dienstbaar gemaakt. Snellegem, als centrum van het kroondomein, zal als eerste een (houten) kerk hebben gekregen. Een ondersteunende tussenkomst van de koning in zijn fiscus of kroondomein voor het optrekken van een bidplaats was geen zeldzaamheid.

In de schenkingsakte van Arnulf de Eerste, gedaan aan de Sint-Pietersabdij van Gent in 941, staat vermeld dat de abdij in het bezit komt van de helft (van de inkomsten) van de parochiekerk van Snellegem. Deze bidplaats zal opgericht zijn door de bewoner van de centrale hoeve: de Heer van het Oosthof. Hij deed dit ten dienste van zichzelf en zijn volk, met zijn eigen middelen en op zijn eigen grond. De paalgaten van een driebeukig houten kerkje werden bij opgravingen¹ in 1956-1957 teruggevonden. Dit houten gebouw werd later vervangen door een stenen kerkje.

In de twaalfde eeuw werd het romaanse kerkgebouw, waarvan de toren nog steeds bewaard is gebleven, opgetrokken op last van de monniken van Sint-Kwinten-ten-Berge. Hiervoor werden veldstenen gebruikt uit de streek van Beernem². De monoliete steunen³ van de galmgaten van de toren werden met hardere Doornikse steen opgetrokken.

Het primitieve kerkje was oorspronkelijk een kruiskerk met achtkantige middentoren en lage zijbeuken. In de woelige loop der eeuwen werd ze herhaalde malen verbouwd. In 1489 werd de kerk vernield. Bij de ingrijpende verbouwingen slopen veel gotische elementen binnen. Omstreeks 1600 kwam alles onder één zadeldak van de middenbeuk.

Op het einde van de 17de eeuw verwoestten Franse soldaten opnieuw een gedeelte van de kerk. Nieuwe herstellingen verminkten het oorspronkelijke kerkje nog meer.

2. AFBRAAK

Wegens gebrek aan onderhoud en het uitstellen van de broodnodige herstellingen geraakte de 'gotische' kerk steeds verder in verval. Op 24 juni 1863 werd de eerste bespreking in de gemeenteraad gevoerd waarin spraak was van afbraak. De pastoor E. H. Vanhalme was immers bereid één derde van een nieuwbouw te betalen! Wanneer ook de provincie en het rijk bij sprongen, zou de gemeente Snellegem ook maar één derde moeten bijdragen. In 1865 werd het dossier verstuurd naar de Commissie voor Monumentenzorg. In 1871 komt een antwoord dat de plannen dwarsboomde: er mocht niets afgebroken worden. De kerk en zeker de toren waren te waardevol. Nu was de Kerkfabriek wel genoopt om herstellingen uit te voeren. Het waren oplapwerken. Pas in 1890 komt het definitieve besluit om een nieuwe neogotische kerk te bouwen die 98 977,77 fr. begroot werd.

¹ . De opgravingen vonden plaats o.l.v. Prof. Dr. J. Mertens en Dr. Luc Devliegheer.

² . De veldstenen die voorkomen in het (Vloethem)veld van Snellegem zijn onvoldoende goed gevormd en te zacht.

³ . Steunen uit één stuk.

3. NIEUWE NEOGOTISCHE KERK

Architect Antonius Verbeke uit Brugge had de plannen getekend en de begrotingen opgesteld. In 1892 is de ruwbouw voltoerd dankzij de onbaatzuchtige hulp van de parochianen onder de hoede van de aannemers Gebroeders Declercq uit Roeselare. Het geheel kostte aanvankelijk 77 080,53 fr. Dit bedrag lag ver onder de begroting maar bleek toch niet aanwezig. Men had bespaard op werklui, mindere (=minderwaardige) materialen gebruikt, stenen herbruikt, ... Dan moest de meubilering van de kerk nog beginnen.

In 1895 regent het al binnen en is de vloer op bepaalde plaatsen reeds verzakt. De beide wereldoorlogen deden ook geen goed aan de neogotische kerk. Bij de ontploffing van het Munitiedepot in 1944 werd heel wat schade aangericht. Zo komen er plannen om de neogotische kerk af te breken en een moderne kerk naast het oude romaanse gedeelte te bouwen.

4. NIEUWE PLANNEN

Op de zitting van de kerkraad van 3 januari 1971 wordt voor het eerst gepraat over een nieuwbouw en herstel van het romaanse gedeelte. Op 13 november 1973 wordt een plan in de commissie besproken en op 4 februari 1974 aan de gemeenteraad voorgelegd. De bouwvergunning werd door stedenbouw onderzocht en het architectenbureau Vermeersch uit Brugge zorgde voor het ontwerp.

Op 29 maart 1977 beslist de Rijksdienst voor Monumenten en Landschappen dat er niets afgebroken mag worden en dat beide kerken moeten bewaard en geklasseerd worden.

5. WAT NU?

De domaanse kerk kreeg tenslotte een grondige restauratie waarbij heel wat latere toegevoegde elementen (bv. baksteen) werden verwijderd. Men probeerde zoveel mogelijk naar de oorspronkelijke bouwstijl terug te keren. Aannemer Vanden Dorpe was hierbij een onderlegde uitvoerder.

De neogotische kerk bleef nog een aantal jaren in verder verval. Dankzij vrijwilligerswerk en het stapje per stapje aanwenden van vakmanschap kwam er beterschap onder de volgehouden inspanning van E.H. Ollivier. Wanneer hij in 2008 aan rust dacht, kon hij een kerk achterlaten die weer “bewoonbaar” was. Niet alleen het waterdicht maken door vensters te vervangen en daklekkers te dichtendroeg hier toe bij, maar ook de binnenzijde werd onder handen genomen. Ook dat is zorg voor ons erfgoed.

I. ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Zoals de kerk van Snellegem, Varsenare en Zerkegem ligt de Sint-Blasiuskerk aan een beek. Dit wijst op een bouwtijd omstreeks 1000 of er net voor. In een bul van paus Johannes XV van 988 wordt bevestigd dat de kerken van Oudenburg, Leffinge, Gistel, Vlissegem en Jabbeke in het bezit waren van de bisschop van Noyon-Doornik⁴. Dit is waarschijnlijk een houten kerkje geweest. De Jabbeekse kerk werd gesticht ten zuiden van de belangrijke verbindingsweg Oudenburg – Aardenburg (thans Dorpsstraat) die we nu vinden in de bedding van de huidige Ettelgemstraat – Dorpsstraat – Varsenareweg op het kruispunt met de beek. Voor 941 was Jabbeke een afzonderlijke parochie en had ze ook een kerk. De vroegste vermelding van Jabbeke vinden we in het Liber Traditionum. In 971 schonken Windelmarus en zijn echtgenote Hildrada een deel van hun goederen aan de Sint-Pietersabdij te Gent⁵.

Omstreeks 1128 werd hier een romaans kerkje gebouwd eveneens met een achthoekige vieringtoren. Bouwmateriaal was eveneens veldsteen. Zoals vele kerken had ze een strobedekking die elk jaar gedeeltelijk moest vervangen worden. In 1390 werd de noordkapel verder uitgebouwd en de opgetrokken toren voorzien van gotische galmgaten. Net als te Snellegem

zien we hier vele gotische verbouwingen die de romaanse bouwelementen verdrongen. Vlak voor de godsdienstonlusten werden gedeeltelijk schalies op de dakconstructie gelegd. Tussen 1579 en 1584 werd de kerk een protestants gebouw. Prins Maurits van Nassau brandde de Jabbeekse kerk in 1593 gedeeltelijk af. De herstellingen die hierbij gebeurden, verminkten het romaanse kerkje nog meer. Bij de afbraak schrijft onderpastoor Deceuninck: Nooit heb ik een gebouw zien afbreken die zoo vele soorten van merkwaardige bouwstoffen opleverde. In 1720 stortte een deel van de noordgevel in, ... Ook hier bleven dikwijls de nodige restauraties uit en het verval van de kerk ging in versneld tempo verder. In 1836 viel een deel van het kerkgebouw om door een storm.

⁴ E.H. Noterdaeme, *De fiscus Snellegem en de vroegste kerstening ten westen van Brugge*, blz. 79.

⁵ *Eodem vero anno quidam Windelmarus nomine cum conjuge sua Hildrada nomine, tradidit portiunculam sue possessionis cum silva citam super rivum Gelbecca...*

2. AFBRAAK

De Kerkfabriek besloot op haar vergadering van april 1869 de oude kerk af te breken en een nieuwe te bouwen. Architect Antonius Verbeke maakte een ontwerp met een begroting van 95 000 frank. Aannemer C. Lambert uit Oostkamp wilde de werken uitvoeren voor 96 259 franken. Op 10 oktober 1871 wordt in een KB de toestemming gegeven om een nieuwe kerk te bouwen op de plaats van de oude. Op 26 oktober daarna begint de afbraak. Op 2 januari 1872 delft men reeds de funderingen voor de nieuwe kerk en op 8 januari legt men de eerste steen. De ruwbouw was klaar op 8 augustus 1874. Op 28 oktober 1874 kan de kerk ingewijd worden. Deze kerk werd gebouwd met toelagen van de Staat, de Provincie en uit eigen middelen. De gemeente kwam niet tussen! De eigen middelen kwamen van de verkoop van kerkbezittingen waaronder grond en huizen.

3. HERSTELLINGEN

In augustus 1963 worden belangrijke herstellingswerken aan de kerk uitgevoerd. Tussen 1970 en 1972 worden verfraaiingswerken binnen de kerk bekostigd. Een zware storm op 3 januari 1998 rukt de torenspits af. Aannemer Seynaeve uit Hooglede heeft een flinke klus aan de herstelling van de toren en de door de vallende toren beschadigde zijbeuk. De buitenwerken duren ongeveer één jaar. Binnenin wordt het hout van de torenspits behandeld. Buiten wordt nog het parament van de buitengevels gereinigd, wordt een duivenwering aangebracht, een vochtwerend product en een steenverharding. Zo is het 22 juni 1999 vooraleer men de kerk uit de stelling kan halen.

4. DE LAATSTE RESTAURATIE

Daarmee was de geplande restauratie niet af. Voor 2001 werd aan de vochtwering gewerkt en werd de omgeving verfraaid. Het neogotische karakter stelt immers het smeedijzer, bv. van de omheiningshekken, in een speciaal daglicht. De ceremoniezone voor het portaal had betere tijden gekend en werd nu geëffend met behoud van het typische legpatroon van de bakstenen. Vanaf 2005 kwamen de pleisterwerken aan bod. In 2008 konden dan de laatste schilderwerken beginnen en kon het orgel, dat in 1990 van het doksaal werd gehaald en achter het altaar geplaatst, naar de rechtervleugel worden verplaatst. Zo kwam het dichterbij de luisteraars te staan. Tegelijkertijd werd dat orgel ook gerestaureerd.

Men opteerde bij die binnenrestauratie elementen te behouden uit de neogotiek maar toch een stap te zetten naar de moderne tijd: de kerk krijgt ook nieuwe functies. De modernisering ligt ook in een ingenieus licht- en klanksysteem: de multifunctionaliteit van het gebouw wordt hierdoor gestimuleerd. Architect B. Moyaert, in samenwerking met het studiebureau Ingenium, stond in voor de realisatie hiervan.

Men heeft ook aan de toekomst gedacht. Kerken moeten regelmatig een opknapbeurt krijgen, zoals elk gebouw trouwens. Men heeft nu mangaten in de muren ingebouwd zodat deze gecamoufleerde deuren arbeiders gemakkelijker toegang geven tot hogere delen en er dus geen hinderlijke stellingen of ladders meer geplaatst moeten worden.

BRONNEN

- L. Packo, 'Kerkgeschiedenis van Jabbeke'
- M. Desmedt, 'Kerkgeschiedenis van Snellegem'
- M. Desmedt, *Persoonlijke nota's*.
- J. Noterdaeme, 'Oosthof te Snellegem'
- J. Noterdaeme, 'De fiscus Snellegem en de eerste kerstening ten westen van Brugge'
- Info Jabbeke: restauratiedossier.

COLOFON

Auteur: Marcel Desmedt

Vormgeving: Jeroen Trybou

Druk: Gemeente Jabbeke

VU: Gemeente Jabbeke

